

Obres de museu - Josep Pla

Les pàgines que Josep Pla va dedicar a Salvador Dalí s'inicien, com és habitual en ell («la geografia governa»), amb un passeig pel territori íntim, és a dir, Cadaqués i Figueres. Més endavant dedica un cert espai al primer professor de Dalí, Juan Núñez, i encara més a un personatge que sempre el va fascinar, el notari Salvador Dalí, dotat de verborrea apassionada, republicà abans de la guerra i home d'ordre després. L'anàlisi que en fa aclareix, entre altres coses, per què va internar el fill a la Residencia de Estudiantes de Madrid, decisió que tanta influència tindria en la formació del pintor. Una part gens menyspreable de la idiosincràcia daliniana -l'humor, la fraseologia veloç, el realisme personalitzat, la pàtina científista, els trencaments familiars per raons econòmiques-, Pla l'emmarca en la pura comarcalitat. De fet, més que de Dalí, el llibre parla de les circumstàncies que el van influir, és a dir, la comarca, la família i el surrealisme.

D'*Obres de museu*, el que més interès té avui dia és la descripció comentada que fa Pla de l'estil dalinià, en particular dels quadres de joventut. Un autor de vocació memorialística com Pla tendeix a convertir tots els papers en autobiografia, fins i tot encàrrecs concrets com el referit a Dalí: no costa gaire traduir a termes literaris el que l'escriptor diu del pintor i aplicar-ho a ell mateix sense canviar ni una coma. A partir del convenciment que la realitat és l'únic punt de partida possible per a l'art, Pla realitza un seguit d'observacions en les quals sembla plasmar les pròpies opinions sobre l'escriptura. En primer lloc, realitza una defensa de l'ofici, que és el que hauria convertit Dalí en un pintor diferent: Dalí, al marge de paranoies, era «un erudit molt respectable, un documentat», i el seu estil no és sinó un anacronisme dissimulat. Per Pla la pintura -com la literatura- s'ha d'anar a buscar en el passat, ja que «en el futur no hi ha res». La visió planiana de les avantguardes, i en concret de Picasso, Miró i el surrealisme («un grup de persones dedicades a l'alcohol, a l'erotisme i a les més grans ximpleries intel·lectuals»), no és apta per als especialistes en transgressions rendibles.

Un passatge en concret m'ha recordat la reflexió que ha fet Xavier Pla a l'entorn del realisme de Josep Pla: «Dalí ha treballat sempre a poc a poc, amb calma, mirant i remirant les coses que vol fer, pensant-les. No és un pintor intuïtiu, de llampec, dels que tenen model, ni dels que pinten al natural. És un pintor que quan pretén fer una cosa l'ha pensada per tots quatre costats. El que l'apassiona és la profunditat de les coses reals, veure el que hi ha sota les coses de la realitat. *La fabulosa matisació de la realitat.*» (el subratllat és meu). Per arrodonir l'autoretrat, Josep Pla critica les desqualificacions artístiques basades en raons polítiques i fins i tot fa dir a Met Miravittles que Dalí no tenia imaginació. Els textos escrits per Dalí, en canvi, reben de Pla un rebuig sense

pal·liatiu: «Escriu com un ésser protohistòric, pensant només en els efectes decoratius de la cal·ligrafia».

Josep Pla i Salvador Dalí tenen en comú una certa condició de *rara avis* en els seus arts respectius, condició que podem atribuir provisionalment a un cert hiperrealisme. Tots dos són plagiadors desvergonyits, viatgers incansables -d'un localisme tenaç, però- i estakhanovistes disfressats (un de boig amb capa, l'altre de pagès amb boina). Fins i tot coincideixen en el franquisme confès -una de les cares més sinistres del realisme-. Ara que tots dos són història, i que per tant en comencen a sorgir biografies aproximades, comença a quedar clar que ni Pla era tan assenyat com volia fer creure, ni Dalí resultava tan arrauxat com semblava. De tants elements en comú no en podia pas sortir una gran amistat.

La fotografia de coberta d'*Obres de museu* té un poder metafòric que els personatges no devien preveure quan posaven. A primer cop d'ull s'aprecia que l'abraçada entre Pla i Dalí és distant i superficial. No solament no es miren entre ells, sinó que ni tan sols dirigeixen els ulls al mateix lloc. Dalí mira la càmera, però Pla mira cap a un altre lloc, probablement a una altra càmera. Tots dos es respectaven en públic i es subestimaven en privat. Dalí -disfressat de Dalí- sembla cansat i desconfiat com un botiguer de temporada. Pla -vestit de fosc- mostra una certa cara d'il·luminat, matisada per uns ulls afilats. Al darrere, el mirall el·líptic no retorna el seu reflex.